

האוכלוסייה הערבית בישראל: הקשר בין הישגים בבחינות הבגרות להשתלבות בהשכלה גבוהה

עדי ארד יניב ריינגוורץ אלכסנדר זבלוצקי

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

מחקר זה הוזמן על ידי משרד החינוך ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | טבת תשפ"ו | דצמבר 2025

תקציר

רקע

בעשור האחרון חלו שינויים ניכרים במערכת החינוך הערבית בישראל. שיעור התלמידים מן האוכלוסייה הערבית הזכאים לתעודת בגרות עלה משמעותית, וכמעט השתווה לשיעור הזכאות באוכלוסייה היהודית (75% לעומת 77%, בהתאמה, נכון לשנת 2021). עם זאת, מדדים אחרים, כמו שיעור ההשתלבות בתחומי המדעים (מדע, טכנולוגיה, הנדסה ומתמטיקה – STEM) או בהשכלה גבוהה כללית, הראו שיפור מועט בלבד. חינוך תיכוני הוא שלב מכריע בהתפתחותו של הפרט, והוא גשר חשוב בין שנות הנעורים לבגרות. מחקרים עדכניים מראים שהצלחתם של תלמידים בשלב זה משפיעה על לא מעט תחומים בחייהם: פוטנציאל ההשתכרות בעתיד, הרווחה החברתית והאישית, ואף איכות החיים הכללית.

מטרת המחקר

משרד החינוך פנה למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לאמוד את הקשר בין הישגים בחינוך הערבי התיכוני ובין מדדי תוצאה בתחומי ההשכלה הגבוהה.

שיטת המחקר

כדי לענות על שאלת המחקר בוצע ניתוח כמותי ברמת הרשות המקומית, עבור השנים 2002–2022. הניתוח בוצע בשיטת Two-way fixed effects – שיטה סטטיסטית המשמשת לניתוח נתוני פאנל. השיטה נועדה להעריך את הקשר בין המשתנה המסביר ובין משתנה התוצאה, תוך כדי שליטה על גורמים קבועים שלא נמדדו או נצפו, אך משפיעים על המודל.

ממצאים עיקריים

במחקר נמצא מתאם ברמת היישוב בין שיעור הזכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות הקבלה לאוניברסיטאות (להלן: בגרות איכותית) ובין שיעור ההשתתפות בהשכלה הגבוהה. נוסף על כך נמצא מתאם בין שיעור ההשתתפות בהשכלה גבוהה ובין השכר הממוצע של תושבי הרשות המקומית. לא נמצא מתאם חיובי בין סך הזכאים לתעודת בגרות ביישוב ובין שיעור ההשתתפות בהשכלה גבוהה. נבחנה גם האפשרות של סיבתיות הפוכה וממצאי המחקר מראים כי בשנים קודמות ההשקעה בחינוך הייתה מתואמת עם שכר גבוה יותר בקרב תושבי הרשות המקומית, מה שמעלה שאלות בנוגע לכיוון הקשר בין ההשכלה לשכר.

מסקנות

המצאים מצביעים על כך שאיכות החינוך התיכוני עשויה להיות גורם בעל משמעות רבה בקביעת ההשפעות הכלכליות והחברתיות ארוכות הטווח. נמצא כי שיעור הזכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות הקבלה של האוניברסיטאות קשור קשר חיובי להשתתפות בהשכלה גבוהה, ואילו לתעודת בגרות רגילה אין השפעה דומה, במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית.

המלצות

1. לחזק את הוראת מקצועות הליבה: הדגשת הוראת מתמטיקה ואנגלית ברמה של 4–5 יח"ל, שהן תנאי הכרחי לבגרות איכותית.
2. להתמקד באיכות החינוך: שיפור איכות הלימודים בבתי הספר התיכוניים במקום להתמקד רק בהעלאת שיעור הזכאות לתעודת בגרות. המחקר מראה שבגרות רגילה לבדה אינה מספיקה להבטחת המשך לימודים אקדמיים.
3. לפתח מדיניות ממוקדת לקבוצות שונות באוכלוסייה, ובפרט לאוכלוסייה הבדואית: פיתוח תוכניות מותאמות והתחשבות במאפיינים הגאוגרפיים והתרבותיים הייחודיים של קבוצות שונות באוכלוסייה.
4. לחזק את הקשר בין השכלה לתעסוקה: פיתוח תוכניות חיבור בין בתי הספר התיכוניים למוסדות להשכלה גבוהה ולמעסיקים במשק, במיוחד באוכלוסייה הערבית שבה הקשר בין השכלה גבוהה לשכר חזק יותר.
5. לבצע מעקב והערכה שוטפים: הקמת מערכות ניטור למדידת השפעות המדיניות החינוכית על מדדי תוצאה כלכליים וחברתיים בטווח הארוך, תוך כדי התחשבות בהבדלים בין קבוצות באוכלוסייה.